

İç ve Dış Borçların Gelir Dağılımına ve Sosyal Bünyeye Olumsuz Etkileri Büyük Boyutlara Ulaştı

Prof. Dr. Oktay GÜVEMLİ
Marmara Üniv., E. Öğr. Üyesi

Özet

İç ve dış borçlardaki artış ve bu borçların faizlerinin vergilerle karşılanması uzun süredir devam etmektedir. 2004 Yılında toplanan vergilerin % 74'ü bu borçların faizlerinin ödenmesinde kullanılmıştır. Vergilerin faizlerde kullanılmasına büyük ölçüde bankacılık kesimi aracılık yapmaktadır. Yine 2004 yılında, vergilerin % 42'si, faiz adı altında bankacılık kanalı ile 600.000 kişiye dağıtılmıştır. Bu kişiler bankalardaki mevduatın % 60'ına sahiptirler. Yıllardan beri devam eden bu durum, gelir dağılımındaki uçurumun derinleşmesine, yoksulluğun artmasına neden olmaktadır. Ayrıca, dolandırıcılık, hırsızlık, soygun olaylarındaki hızlı artışların altında da bu durum vardır.

Anahtar sözcükler: İç ve dış borçlar, vergi, faiz, mevduat, gelir dağılımı, mali.

Abstract: (The Effects of the Domestic and External Debts to Income Allocation and Social Structure Have Reached Considerable Dimensions)

The increase on the domestic and external debts and the compensation of these debts interests with taxes have been continuing for a long time. The % 74 of the taxes gathered in the year 2004, used for the payment of the debts interests. Banking sector have been intervening mostly for the use of the taxes on the debts interests. Again in the year 2004, the % 42 of the taxes were distributed to 600.000 people under the name of interest and with the help of the banking sector. These people own % 60 of the bank deposits. This ongoing situation has been causing the allocation of income going deeper and the poorness increasing. Also, this is the reason under the fast increase of fraud, theft and robberies.

Key words: The domestic and external debts, tax, interest, deposit, income allocation, financial crimes.

1. Borçlar Artmaya ve Vergiler Faizlerin Ödenmesinde Kullanılmaya Devam Ediyor

Aşağıdaki tablolarda iç ve dış borçların artmaya devam ettiği görülmektedir.

Tablo 1: İç Borçlardaki Gelişmeler (Katrilyon TL)

Yıllar	Ödemeler			Toplam 4 (2+3)	Borçlanma (5)	Net Artış 6 (5-2)	Dönem Sonu 7 (1+6)
	D.Başı Borç (1)	Ana Para (2)	Faiz (3)				
1998	6,2	8,8	5,6	14,4	14,2	5,4	11,69
1999	11,6	15,6	9,9	25,5	26,9	11,3	22,9
2000	22,9	18,9	18,6	37,5	32,5	13,5	36,4
2001	36,4	123,9	40,5	164,4	209,7	85,8	122,2
2002	122,2	97,5	43,5	141,0	125,3	27,8	150,0
2003	150,0	113,7	52,6	166,3	158,2	44,5	194,5
2004	194,5	133,5	50,1	183,6	163,5	30,1	224,5
2005/4	224,5	42,0	13,9	55,9	53,7	11,7	236,2

Tablo 2: Dış Borçlardaki Gelişmeler

Milyon ABD Doları			
Yıllar	Kısa Süreli	Orta Süreli	Toplam
1996	17.072	62.168	79.240
1997	17.691	66.562	84.253
1998	20.774	75.655	96.429
1999	22.921	80.071	102.992
2000	28.301	90.401	118.702
2001	16.241	97.585	113.826
2002	15.190	116.011	131.201
2003	22.922	124.342	147.264
2004/9	29.316	123.844	153.160

İç borçlar 2000 yılından sonra hızlı bir artış trendine girmiştir. Son iki yıllık artış %50'dir. Oysa, bu süre içinde enflasyon düşük seviyede kalmıştır. Bir yandan bütçe açıkları, öte yandan vadesi gelen faiz ödemelerinin yeni borçlanma ile karşılanması devlet borçlarının artmasına neden olmaktadır.

2004 Yılı sonu esas alınır, iç ve dış borçların toplamı 320 milyar doları geçmektedir. Bu tutar GSMH'nın üzerindedir.

Tablo 3: İç Borçlanmada Reel Faiz

Yıl / Ay	%
2003/Aralık	11,9
2004/Ocak	11,4
2004/Şubat	11,2
2004/Mart	11,3
2004/Nisan	12,3
2004/Mayıs	16,8
2004/Haziran	16,5
2004/Temmuz	13,4
2004/Ağustos	12,0
2004/Eylül	11,7
2004/Ekim	9,6
2004/Kasım	8,4

Kaynak: Referans Gazetesi 31.01.2005

Tablo: 3'de 2004 yılında reel faizlerin düşme eğilimine girdiği görülmektedir. Ancak, enflasyon da düşmüştür. Yıllık enflasyon göz önünde tutulduğunda, reel faizlerin yine de yüksek seviyede olduğu dikkati çekmektedir.

Bu durum, Tablo: 4'de görüldüğü üzere, vergi gelirlerinin büyük bölümünün faiz ödemelerinde kullanılmasına neden olmaktadır. 2004 Yılında toplanan vergilerin %74,3'ü faiz ödemelerinde kullanılmıştır. Gelir dağılımındaki dengesizliğe neden olan, uzun süredir devam eden bu durumdur.

Tablo 4: 2003 ve 2004 Yılı Bütçelerinde Faiz Harcamaları ve Vergi Gelirleri

Harcamalar:	Gerçekleşme Trilyon TL	
	2003	2004
Faiz	58.609	66.050
Faiz Dışı	<u>81.445</u>	<u>83.895</u>
	140.054	149.945
Gelirler:		
Vergi	84.334	88.892
Vergi Dışı	<u>15.728</u>	<u>15.217</u>
	100.062	104.109
Bütçe Açığı	39.992	45.836
Faiz / Vergi	%69,4	%74,3

Bu durum vergi teorisine de uymamaktadır. Vergi, vergiyi ödeyene hizmet olarak geri döner. Bu dönüş sırasında istihdam yaratır. İstihdam da vergi matrahı olan gelir yaratır. Oysa, uzun süredir vergilerin büyük bölümü, aşağıda belirtileceği üzere, az sayıda kişiye faiz olarak dağıtılmaktadır. Toplumda gelir dağılımı uçurumu fazlalaşmakta, devletin vergi toplaması güçleşmekte, nüfusun yoksul kesimi fazlalaşmaktadır.

Tablo: 5'de yıllar itibariyle dolaylı vergilerdeki hızlı artış, devletin vergi gelirlerini artırmadaki güçlüğüne ortaya koymaktadır. Devlet, KDV, ÖTV gibi dolaylı vergilerle vergi gelirlerini toplamayı sürdürebilmektedir.

Tablo 5: Dolaysız ve Dolaylı Vergiler

Yıl	Dolaylı Vergi(%)	Dolaysız Vergi(%)	Toplam (%)
1995	57,5	42,5	100,0
1996	60,6	39,4	100,0
1997	59,3	40,7	100,0
1998	53,4	46,6	100,0
1999	54,6	45,4	100,0
2000	59,1	40,9	100,0
2001	59,6	40,4	100,0
2002	66,3	33,7	100,0
2003	67,8	32,2	100,0
2004(11)	82,1	17,9	100,0

Kaynak : - Dünya Gazetesi 31.10.2003, 2004 yılı Konsolide Bütçesi
- Hazine Müsteşarlığı İnternet Sitesi

Tablo 6: Toplam Vergilerin GSMH'ya Oranı

Yıl	%	Yıl	%
1992	22,8	2001	32,3
1995	20,5	2002	31,2
1999	27,9	2003	30,3
2000	31,3	2004	30,5
		2005(T)	31,5

Kaynak: DPT – 2005 Yıllık Program

Bu tablodaki veriler, vergi gelirlerinin 2000 yılından sonra GSMH'nın %30'unu aştığını ortaya koymaktadır. Bu oranlar, dünya uygulamalarına göre çok yüksek olup, devletin vergilerin olabilecek en yüksek seviyesini tahsil etmekte olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 7: Maaşların Bütçe İçindeki Payı

Yıl	%	Yıl	%
1975	38,4	1998	24,8
1980	31,7	1999	24,6
1990	39,4	2000	19,7
1994	30,4	2002	19,1
1997	25,8	2004	19,0

*Kaynak: 1. ATO Grafiklerle Halimiz Ankara, 2003
2. 2004 Yılı Bütçe Gerçekleşmeleri*

Vergi gelirlerinin faiz ödemelerinde kullanılması, devletin yatırım yapmasını, çalışanlarına ücret ödemelerini kısıtlamıştır. Tablo: 7'deki bilgilere göre, 1975 yılında maaşların bütçe içindeki payı %38,4 iken, bu oranı 2004 yılında %19'a kadar düşmüştür. Bu durumun ortaya çıkmasına, memur sayısının azalması ve bütçenin giderek büyümesi fazla etkili olmamıştır. Dolayısı ile devlet memurunun gelirlerinin düştüğünü, memurun yoksullaştığını göstermektedir.

Böyle bir ortam, halkın vergiden kaçmasını ve kayıt dışı ekonominin büyümesini giderek daha fazla özendirir niteliktedir. Tablo: 8 ve Tablo: 9, kayıt dışı ekonominin göstergelerinden olan, kayıt dışı istihdamın ulaştığı boyutları göstermektedir.

Tablo 8: Kayıt Dışı İstihdamın Toplam İstihdama Oranı

Yıllar	Kayıt Dışı İstihdam (1000 Kişi)	Kayıt Dışı İstihdamın Toplam İstihdama Oranı(%)
2002 (Ort.)	11.125	52,1
2003 (Ort.)	11.112	52,1
2004 (Ort.)	11.559	53,2

Kaynak: Milliyet (Ekonomi Servisi) 10.12.2004

Tablo 9: Kayıt Dışı İstihdam

	1000 Kişi	
	2003	2004
Nüfus	69.613	70.685
İş Gücü	24.739	25.265
İstihdam	22.411	22.874
Sosyal Güvenlik Kuruluşlarına Bağlı Olanlar	11.299	11.315
Kayıt Dışı	11.112	11.559

*Kaynak: - DİE Hane Halkı İşgücü İstatistikleri
- Milliyet (Ekonomi Servisi) 10.12.2004*

Devlet İstatistik Enstitüsünün işgücü anketi çalışmalarına göre, kayıt dışı çalışanlar, toplam istihdamın %53'üne yükselmiştir.

Bu durum, çalışan nüfusun yarısından vergi alınmadığını göstermektedir.

Çok yönlü sorunlara neden olan bu gelişme, hem vergi gelirlerinin artırılmamasının, hem de vergi verimliliğinin çok düşük seviyede kaldığının göstergesidir. Nitekim, OECD kaynaklarına göre, Türkiye'nin yükümlü sayısı ve kişi başına vergi geliri açısından durumu hiç de iç açıcı değildir. Aşağıdaki tablodan bu durumu görmek olanağı vardır.

Tablo 10: OECD Ülkelerinde Kişi Başı Vergi (2003)

Ülke	Yükümlü Sayısının Nüfusa Oranı(%)	Kişi Başına Vergi Geliri (USD)	Bir Maliyeciye Düşen Yükümlü Sayısı
Avustralya	52	6.617	621
Avusturya	41	11.172	393
Belçika	62	11.120	313
Kanada	69	7.712	641
Çek Cum.	17	2.654	143
Danimarka	76	15.636	571
Fransa	56	10.686	492
Almanya	35	8.783	273
Yunanistan	33	4.507	321
İrlanda	47	8.635	311
İtalya	65	8.862	820
Japonya	16	8.044	423
Polonya	62	1.615	487
İspanya	35	5.788	643
İngiltere	48	9.350	442
ABD	46	9.661	1.385
Türkiye	3	834	65

Kaynak: Hürriyet (Ekonomi Servisi) 03.01.2005

2. Gelir Dağılımındaki Bozukluk Giderek Artıyor ve Bankacılık Kanalı ile Faizlerin Az Sayıda Kişiye Dağıtılması Devam Ediyor

2003 Yılı verilerine göre, nüfusun geliri düşük ilk %20'lik bölümü, yani en yoksul 14 milyon nüfus günde 3,60 YTL ile geçinmeye çalışıyor. Nüfusun %60'ı, yani 42 milyon nüfusun ortalama günlük kazancı 6,50 YTL'dir. Tablo: 11, bu durumu ortaya kaymaktadır. Nüfusun geliri yüksek %20'lik kısmının ortalama günlük gelirinin, bu kesimin gelirinin tam saptanamaması dolayısı ile daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir.

Tablo 11: Nüfusun Gelirden Aldığı Pay

	2002	2003	Kişi başına günlük gelir 2003(YTL)
Birinci yüzde 20...	5,3	6,0	3,60 (2,70 USD)
İkinci yüzde 20...	9,8	10,4	6,45 (4,77 USD)
Üçüncü yüzde 20...	14,0	14,5	8,99 (6,65 USD)
Dördüncü yüzde 20...	20,8	20,9	12,97 (9,60 USD)
Beşinci yüzde 20...	50,1	48,2	29,90 (22,12 USD)

Kaynak: Radikal Gazetesi, 1.2.2005

Vergi gelirlerinin faiz ödemelerinde kullanılmasına büyük ölçüde bankacılık kesimi aracılık yapmaktadır. Bu durumu ortaya koyabilmek açısından öncelikle, bankaların topladıkları mevduatın ve kullandırdıkları kredilerin üzerinde durmak gerekmektedir.

Tablo 12: Bankalardaki Mevduat

	Trilyon TL	
	31.12.2003	30.09.2004
TL Mevduat	79.844	98.935
Döviz Mevduat	75.467	83.613
Toplam	155.311	182.548

Kaynak: BDDK 2003 ve 2004/9 ay raporları

Tablo 13: Bankaların Kullandırdıkları Krediler

	Trilyon TL	
	31.12.2003	30.09.2004
Kamu bankaları	12.100	17.965
Özel bankalar	45.763	65.222
Yabancı bankalar	2.711	4.442
TMSF bankaları	707	475
Toplam	61.281	88.104

Kaynak: BDDK 2003 yıllık ve 2004/9 aylık raporları

Bu tablolardan, toplanan mevduatın yarısından daha azının kredilerde kullanıldığı görülmektedir. Oysa, bankacılığın asli görevi toplanan mevduatı kredi olarak iş dünyasına aktarmaktır. Mevduatın, kredi olarak verilmeyen yaklaşık 100 katrilyon liralık kısmının nerede kullanıldığını görmek için bankalardaki, hazine bonusu, devlet tahvili, Eurobond gibi kamu borçlanma senetlerinin seviyesini belirlemek gerekmektedir. Tablo: 14'deki bilgiler bu durumu ortaya koymaktadır.

Tablo 14: Bankalardaki Kamu Borçlanma Senetleri

	Katrilyon TL					
	31.12.2003			30.09.2004		
	TL	Döviz	Toplam	TL	Döviz	Toplam
Devlet Tahvili	51,3	19,3	70,6	61,5	22,2	83,7
Hazine bonusu	19,8	7,2	27,0	14,1	11,1	25,2
Döviz endeksli bono	2,8	--	2,8	1,0	--	1,0
Eurobond (Hazine)	--	8,8	8,8	--	7,4	7,4
Toplam	73,9	35,3	109,2	76,6	40,7	117,3

Kaynak: BDDK 2003 yıllık raporu ve 30.09.2004 geçici verileri

Not: Repo konusu menkul değerlerin ve teminata verilen menkul değerlerin borçlanma aracı türleri belirtilmemiştir. Bunlardan ilki tahvil, ikincisi hazine bonolarına eklenmiştir.

Tablo: 12, 13 ve 14'deki bilgilere göre, Tablo: 15'de gösterilen durum ortaya çıkmaktadır.

Tablo 15: Bankalardaki Mevduatın kullanımı

	Trilyon TL	
	31.12.2003	30.09.2004
Bankadaki Mevduat	155.311	182.548
Krediler	61.281	88.104
Devlet tahvil, bono, eurobond	109.200	117.300

Tablo: 15'deki verilere göre, 182 katrilyon liralık mevduatın yaklaşık %48'i kredi olarak verilmekte, kalanı da devlet borçlanma senetlerine bağlı bulunmaktadır. Vergi – Faiz çarkının, mevduat, devlet borçlanma senetleri – faiz döngüsü biçiminde işlediği anlaşılmaktadır. Yani, yaklaşık 100 katrilyon liralık mevduat sahipleri, bankalardaki devlet borçlanma senetlerinin 100 katrilyon liralık kısmına sahiptir. Bu noktada, ortaya konulması gereken soru, 100 katrilyon liralık mevduatın sahipleri kaç kişidir? Yani 100 katrilyon liralık devlet borçlanma senetlerinin gelirini kaç kişi bölüşmektedir. Tablo: 16 ve 17, bu kişilerin sayısının tespiti için hazırlanmıştır.

Tablo 16: Mevduatın Büyüklüğü ve Mevduat (Müşteri) Sayısı (30.06.2004)

Hesap Sahipleri	Müşteri Sayısı					Toplam
	0-10 Milyar TL	11-50 Milyar TL	51-250 Milyar TL	251- Trilyon TL	1 Trilyon TL	
Gerçek kişiler (adet)	68.377.300	1.305.676	449.859	21.988	4.705	70.159.528
Tüzel kişiler (adet)	7.659.767	227.126	78.268	13.564	5.906	7.984.631
Yurtdışında yerleşik kişiler (adet)	302.479	30.549	11.899	2.659	339	347.925
Toplam	76.339.546	1.563.351	540.026	38.211	10.950	78.492.084
31.12.2003'de toplam (adet)	76.791.391	1.439.110	511.360	38.146	10.140	78.789.647

Kaynak: BDDK, 2003 yıllık rapor, 2004/10. ay ara raporu

Tablo 17: 150 Milyon TL'nin Üzerindeki Mevduat Sahipleri Sayıları ve Mevduat Tutarları

Kişi Başına Mevduat (Milyar TL)	31.12.2002		31.12.2003		30.06.2004	
	Müşteri Sayısı	Mevduat Tutarı Trilyon TL	Müşteri Sayısı	Mevduat Tutarı Trilyon TL	Müşteri Sayısı	Mevduat Tutarı Trilyon TL
150	444.678	66.701	511.360	76.704	540.026	81.004
625	48.309	30.193	38.146	23.841	38.211	23.882
1.000	16.981	16.981	10.140	10.140	10.950	10.950
Toplam	509.968	113.875	559.646	110.685	589.187	115.836

Kaynak: BDDK, 2002 ve 2003 yıllık raporları, 2004/10. ay ara raporu

Bu tablolardaki veriler, 2004 yılı ortası bilgilerine göre, bankalardaki mevduatın 115 katrilyon liralık kısmının 590.000 kişiye ait olduğunu göstermektedir. Bankalardaki 117 katrilyon devlet borçlanma senetleri ile bu mevduat tutarı uyum içindedir. Kuşkusuz daha düşük mevduat sahipleri de devlet tahvil ve bonosu satın almışlardır. Ama, bu

tutarlar arasındaki uyumdan yararlanarak, vergi – faiz döngüsünün bankacılık aracılığı ile nasıl gerçekleştiğini ortaya koymak açısından, aşağıdaki Tablo: 18 düzenlenmiştir.

Tablo 18: 2004 Yılı (katrilyon TL)

	Toplam	589.000 kişi	Oranlar
Banka mevduatı	182.5	115.8	%63
Bankalardaki devlet borçlanma senetleri (tahvil vb.)	117.5	115.8	%98
İç borçlar: Ort. Seviyesi	209	115.8	%55
Ödenen faiz (66 x %55)	66	36.3	%55
Vergi gelirleri	88	36.3	%42

Not: 590.000 kişiye ait mevduat verileri yılın ortasına ait olduğu için, iç borçların da yıllık ortalama seviyesi alınmıştır.

Bu tablodaki veriler, 2004 yılında toplanan vergilerin %42'sinin, yani yarıya yakın kısmının, faiz adı altında yaklaşık 600.000 kişiye dağıtıldığını göstermektedir. Vergilerden bu büyük payı alan kesim, her yıl 50.000 dolayında artmaktadır.

İşte, gelir dağılımındaki uçurumun giderek derinleşmesinin en önemli nedeni budur. Aşağıda belirtileceği üzere, sosyal bünyedeki hızlı bozulmanın da en önemli nedenlerinden birisi budur. Giderek artan gasp, soygun, hırsızlık, tehdit vb. akçalı asayiş suçlarının altında bu gelişmelerin payının olmadığını söylemek güçtür.

3. Gelir Dağılımındaki Bozukluğun Artmasının, Vergilerin Büyük Bölü-münün Az Sayıda Kişiyeye Faiz Adı Altında Dağıtılmasına Devam Edilmesinin Sonucu: Sosyal Bünyede Giderek Artan Tahribat

Aşağıdaki tabloda (Tablo: 19) gasp, dolandırıcılık, hırsızlık gibi mali suçların 2000-2004 yılları arasında %74 oranında arttığı görülmektedir.

Tablo 19: Gasp (Soygun), Dolandırıcılık, Hırsızlık, Tehdit Gibi Mali Suçlar Türkiye Toplamı

	2000	2001	2002	2003	2004
Gasp	1.632	2.480	3.128	4.048	4.777
Dolandırıcılık	3.179	4.143	4.555	4.342	5.141
Tehdit	3.325	3.650	4.077	4.520	5.501
Toplam	8.136	10.273	11.760	12.910	15.419
Artış	100	126	144	159	190
Oto Hırsızlığı	17.912	20.045	20.099	22.616	24.459
Öteki Hırsızlık	84.149	111.104	104.263	119.811	152.782
Toplam	102.071	131.149	124.362	144.427	177.441
Artış	100	128	122	142	174

Kaynak: Emniyet Genel Müdürlüğü, Asayiş Suçları Müdürlüğü – 2002, 2003 ve 2004 İstatistikleri

2004 Yılında, 2003 yılına göre, mala ve şahsa karşı işlenen mali suçlarda, %10 artış olmuştur. İstanbul'daki artış çok daha yüksektir. Tablo: 20'deki veriler bu durumu ortaya koymaktadır. Nüfus bu oranlarda artmamıştır. Kentleşme bu oranlarda değildir. Ekonominin düzelmekte olduğu söylenmektedir. O halde bu durumun nedenleri arasında yukarıdaki sıralanan konuların da yer aldığını söylemek yanıltıcı olmayacaktır.

Tablo 20: Mala Karşı İşlenen Suçlar (Adet)

	2003	2004	Artış	Artış Oranı
İstanbul	62.775	71.384	8.609	%14
Türkiye	178.003	195.320	17.325	%10

Şahsa Karşı İşlenen Suçlar (Adet)

	2003	2004	Artış	Artış Oranı
İstanbul	19.754	23.125	3.371	%17
Türkiye	143.802	158.364	14.562	%10

Kaynak: Emniyet Genel Müdürlüğü, Asayiş Suçları Müdürlüğü

Tablo 21: 18 Yaş Altı Çocuklarda 2003 Yılında, 2002 Yılına Göre Suç Artış Oranları

Suç	Çocuklar	
	Erkek (%)	Kız (%)
Yankesicilik	35	57
Kapkaç	40	50
Evden hırsızlık	34	24
Otodan hırsızlık	34	59
Otomobil hırsızlığı	28	38

Kaynak: Sabah, Muharrem Sarıkaya – 9.2.2005

Not : Veriler Türkiye toplamını göstermektedir.

Tablo: 21'deki veriler, mala ve şahsa karşı suçların giderek çocuk yaştakilere dağıldığını göstermektedir. Bu durum, sosyal bünyedeki tahribatın boyutlarını göstermesi bakımından önemlidir.

Gazetelerde, televizyonlarda her gün hırsızlık, gasp, soygun olayları yayınlanıyor. Hırsızlardan nasıl korunulacağı açıklanıyor. Devlet, poliseye önlemlerin nasıl artırılacağını açıklıyor. Oysa, ekonomik sorunların ortaya çıkardığı bozukluklar, poliseye tedbirlerle önlenemez. Kaldı ki, tahrip olan, bozulan sosyal bünyenin tedavisi, düzeltilmesi güçtür, pahalıdır. 18 Yaş altı, eğitimsiz, bakımsız çocuk suçlularındaki artış, ülkenin geleceğinde mafyanın ne kadar güçlü olacağını gösteriyor. Bu borç artışının önlenmesi ve bu borç yükünden kurtulmanın bedeli, sosyal bünyenin tahribatının düzelmesinden kuşkusuz daha pahalı değildir.

Kaynaklar:

Hazine Müsteşarlığı, Kamu Finansmanı İdaresi Başkanlığı Yıllık Raporları, 2004 yılı verileri,

TC Maliye Bakanlığı 2003 ve 2004 yılı bütçe gerçekleşmesi verileri,

DTP – 2005 Yıllık Programı

Ankara Ticaret Odası – Grafiklerle Halimiz 2003, Ankara,

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu 2003 Yıllık, 2004 9 aylık, 10 aylık Raporları,

Emniyet Genel Müdürlüğü, Asayiş Suçları Müdürlüğü, 2002, 2003 ve 2004 Yılı İstatistikleri,

DİE, Hane Halkı İşgücü İstatistikleri,

Referans Gazetesi: 31.01.2005, Dünya Gazetesi: 30.10.2003, Radikal Gazetesi: 01.02.2005, Sabah: 09.02.2005.